

Asia: VN/2821/2024

Lausuntopyyntö: Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi lastensuojelulain muuttamisesta sekä siihen liittyviksi laeiksi

Lausunnonantajan lausunto

a) Mitä vaikutuksia näette ehdotuksilla olevan?

Ehdotusten myötä pystytään aiempaa paremmin turvaamaan lapsen oikeus ikätasoiseen kasvuun ja kehitykseen sekä normaalikasvatukseen kuuluviin rajoihin, kuten vuorokausirytmien turvaamiseen.

4b ja c. pykälät velvoittavat lastensuojeluyksikön henkilökuntaa toteuttamaan aineiden ja esineiden poisottamisen, mikä selkeyttää nykykäytäntöä vähentämällä harkinnan varaa esim. tupakkatuotteiden poisottamisessa. Uudistus yhdenmukaistaa lasten oikeutta suojeluun, koska se mahdollistaa samankaltaisen poisottamisen ja hävittämisen muun muassa alkoholi- ja tupakkatuotteiden suhteen kuin kotona asuvilla lapsilla.

b) Selkeyttääkö ehdotus lapsen kasvatuksen, valvonnan ja huolenpidon sekä perusoikeuksiin kajoavien rajoitusten välistä rajanvetoa sijaishuoltopaikan arjessa? Jos ei, miten säännöksiä tulisi muuttaa?

Kasvatuksellisen rajaamisen ja aineiden ja esineiden poisottamisen selkeyttäminen helpottaa käytännön työskentelyä arjessa.

Rahavarojen pidättämistä koskeva säätely kaipaa tarkennusta sen osalta, millaisissa tilanteissa rahavarojen jäädytys voisi tulla kyseeseen sekä mitä toimenpiteitä tulisi olla käytetty ennen rahavarojen pidättämistä. Tämä on tärkeää, ettei pykälää käytetä väärin tai liian kevein perustein. Voisiko rahavarat pidättää esimerkiksi tilanteessa, jossa lapsi muuttaa omaa omaisuuttaan (esim. vaatteita ym.) rahaksi?

2. Hallituksen esitysluonnoksessa esitetään terveydenhuoltolakiin (69 §) ja lastensuojelulakiin (16 b §) informatiivisluonteista viittausta voimassa olevaan sääntelyyn ns. hybridiyksikköjen perustamiseksi. Mitä vaikutuksia näette ehdotuksen taustalla olevan tavoitteen kannalta?

Ehdotus erillisen hybridiyksikön perustamisesta on mielestämme perusteeton, nykysääntelyn mukaisesti erityisen huolenpidon osastoilla on käytettävissään psykiatrien palvelut, samoin useissa lastensuojeluyksiköissä.

Näkisimme kannattavampana, tehokkaampana ja tuloksellisempaan Etelä-Pohjanmaan nuorisopsykiatrian poliklinikan lasu-tiimin kaltaisen toiminnan laajentamisen koko maahan ja tämän toiminnan vahvemman resursoimisen. Lasu-tiimi on nuorisopsykiatrian poliklinikalla toimiva työryhmä, joka vastaa Etelä-Pohjanmaalle sijoitettujen yli 13-vuotiaiden lasten psykiatrisesta hoidosta polikliinisesti. Tällöin palvelut tuodaan siihen yksikköön, missä lapsi on sijoitettuna eikä lasta tarvitse siirtää palveluiden piiriin pääsemisen takia uuteen sijaishuoltoyksikköön. Lasu-tiimi pystyy myös polikliinisen toiminnan ansiosta vastaamaan merkittävästi suuremman lapsimäärän (yli 120 lasta kesäkuussa 2025) tarpeisiin, kuin mihin yksittäinen hybridiyksikkö pystyy vastaamaan. Myös olemassa olevan psykiatrisen hoitopolun rakenteiden vahvistaminen tukisi lasten kuntoutumista valtakunnallisella tasolla enemmän kuin yksittäisen uuden yksikön perustaminen.

a) Ovatko ehdotukset sääntelyltään selkeitä ja käytännössä toteutettavissa?

Ehdotukset ovat teoreettisesti toteutettavissa ja sisällöiltään selkeitä, mutta emme näe järkevänä panostaa tällaista taloudellista investointia suunnitellun mukaisesti 1-3 lapsen yksittäiseen yksikköön. Hyöty tulisi saada laajemmin käyttöön tai muuttaa esitystä siten, että kyseinen taloudellinen panostus tulisi ennaltaehkäisevään työhön, psykiatrian palveluihin sekä erityisen huolenpidon osastojen toimintaan. Ehdotus vaikuttaa sille, että ollaan perustamassa pienempää EHO:a ilman määräaika. Tästä herää kysymys, voisiko nykyisiä EHO:ja kehittää siten, ettei hoitojaksolla olisi määräaika lainkaan ja ryhmäkoot olisivat tarpeen mukaan pienempiä. Tällöin säästyttyisiin kokonaan uuden suljetun yksikön perustamiselta, mikäli säädöksiä kehitettäisiin tukemaan EHO:jen toimintaa ilman määräaika. Näkisimme hyvänä toteuttaa ehdotettua neljän kuukauden asiakassuunnitelman arviointia myös EHO-yksiköissä, mikäli jaksot siellä pitenevät.

b) Miten arvioitte henkilöstölle asetettujen vaatimusten riittävyttä?

Ehdotetut vaatimukset ovat korkeat, missä on sekä hyvät että huonot puolet. Henkilöstön koulutustaso olisi hyvinkin riittävä, mutta riskinä on se, että henkilöstön soveltuvuus työhön kärsii, mikäli tutkintotausta on merkittävin rekrytoinnin kriteeri. Lastensuojelussa työskentelee paljon myös erittäin päteviä lähihoitajia ja AMK-vaatimus sulkisi tällaiset työnhakijat rekrytoinnin ulkopuolelle. Pohdimme myös, onko tarpeen panostaa ehdotetulla laajuudella turvallisuusalan henkilöstön määrään yksikössä. Tällä hetkelläkin yksiköissä työskentelee henkilöstöä, joilla on sekä turvallisuusalan että sosiaali- ja terveysalan tutkinto. Tällaiset työntekijät voisivat tarvittaessa toteuttaa myös ehdotetut turvatarkastukset vaikka toimivatkin ohjaajina.

c) Ehdotuksen mukaan asiakassuunnitelma tulisi tarkistaa vähintään neljän kuukauden välein ja sen tueksi tulisi saada asiantuntija-arvio. Miten arvioitte sääntelyä lapsen rajoittamisen tarpeellisuuden arvioimisen sekä sen sisällön ja laajuuden tarkistamisen näkökulmasta?

Ehdotettu neljä kuukautta vaikuttaa mielestämme lapsen etu huomioiden pitkälle ajalle. Suljetun laitospalvelun osalta voisi olla tarpeen rinnastaa arviointitiheys nykyisen sääntelyn mukaisen erityisen huolenpidon osaston kolmen kuukauden mukaiseksi. Tällöin lapsen asiakassuunnitelmaa ja mahdollista rajoittamisen tarvetta arvioitaisiin vähintään neljä kertaa vuodessa ehdotetun kolmen kerran sijaan. Tämä mahdollistaisi myös mahdollisen kevyempään yksikköön siirtymisen tai rajaamisen vähentämisen, kun kolmen kuukauden ajanjakso on kulunut.

d) Mikä on näkemyksenne ehdotetun palvelun suhteesta erityisen huolenpidon jaksoon?

Ehdotettu suljettu palvelu on mielestämme hyvin samankaltainen kuin erityisen huolenpidon jaksot nykysääntelyn mukaisena, merkittävin ero on määräjän ja ikärajan uupuminen. Suljettu palvelu muistuttaa mielestämme myös hyvin pitkälti terveydenhuollon puolella toimivia EVA/NEVA -yksiköitä. Koemme, että ehdotetun kaltainen suljettu yksikkö on näiden palveluiden ns. uudelleen keksimistä muutamilla muutoksilla. Näkisimme tehokkaampana ja kuntouttavampana toimintana EHO/EVA/NEVA -yksiköiden toiminnan ja säätelyn kehittämisen. Mielestämme olisi kannattavampaa ohjata suljettuun laitospalveluun kaavaillut taloudelliset panostukset em. yksiköiden toiminnan kehittämiseen. Nykytilanteen suurin haaste on hoidon piiriin pääsemisen vaikeus, resursseja ja hoitopaikkoja ei ole riittävästi ja lapsi joutuu jonottamaan palveluiden piiriin pääsemistä kohtuuttoman kauan. EVA ja NEVA -yksiköissä lapsi on myös hoidon piirissä ja siellä pystytään tekemään muun muassa psykiatrasta tutkimustyötä lapsen oireilun selvittämiseksi.

4. Esitetään muutettavaksi ja selkeytettäväksi nykyistä erityisen huolenpidon sääntelyä. Ovatko ehdotukset tarkoituksenmukaisia ja toteutettavissa käytännössä?

Kyllä pääosin

Vapaamuotoiset huomiot kohdasta 4.

-

62 ja 63§ Yhteydenpidon rajoittaminen ja rajoittamista koskeva päätöksenteko

Ehdotukset ovat mielestämme hyviä ja vastaavat käytännön työn tarpeisiin. Erityisen hyvä on mahdollisuus yhteydenpidon rajoittamiseen henkilöihin, joiden henkilöllisyyttä ei kyetä yksilöimään.

64 ja 70 a § Tekninen valvonta lastensuojelulaitoksessa

Ehdotus lisää merkittävästi yksikön turvallisuuden toteutumista yleisten tilojen osalta ja vähentää ristiriitoja tapahtumien kulusta kriisitilanteissa. Pykälien osalta tulisi tarkentaa kuitenkin myös kameratallenteiden hyödyntämisestä esimerkiksi poliisin rikostutkinnassa. Onko yksikön henkilökunnalla oikeus tai jopa velvollisuus luovuttaa kameratallenteita poliisille rikosasiassa suoritettavaa esitutkintaa varten? Asianomistajan etu on, että tilanteesta olisi kameratallenne, jota voitaisiin esitutkinnassa hyödyntää. Teknisen valvonnan ja tallenteiden luovuttamisen kautta olisi mahdollista ennaltaehkäistä mahdollisia ylilyöntejä / rikostilanteita sekä lasten että henkilökunnan osalta, kun kaikilla olisi tieto kameratallenteista ja niiden luovutusmahdollisuudesta poliisille.

65 § Aineiden ja esineiden poisottaminen lastensuojelulaitoksessa

Ehdotetuissa uudistuksissa viitataan useassa kohdassa voimakeinojen käyttöön rajoitustoimenpiteiden tai kiinniottojen toteuttamisessa. Tämän tosiasiallinen merkitys tulisi avata huomattavasti laajemmin ja tarkemmin. Jo nykyisellään kiinnipitäminen pitää sisällään useita eri toteutustapoja, miten voimakeinot näistä eroavat?

Muun lainsäädännön alaikäisillä kieltämien aineiden ja esineiden poisottamisen tarkentaminen ja tähän velvoittaminen on mielestämme tarpeellinen ja hyvä uudistus.

66 § Henkilöntarkastus

Ehdotetuissa muutoksissa on hyvää mahdollisuus toteuttaa henkilöntarkastus myös kiinnioton yhteydessä tai yksikön auton välittömässä läheisyydessä eikä vasta autossa. Tämä lisää merkittävästi henkilökunnan työturvallisuutta.

66 a § Henkilönkatsastus

Ei lausuttavaa.

67 § Omaisuuden, lähetysten ja tilojen tarkastaminen ja lähetysten luovuttamatta jättäminen

Ei lausuttavaa.

68 § Kiinnipitäminen laitoksessa

Tarkennusta kaivataan kohtaan "kiinnipitämisen tarkoituksen toteuttamiseksi välttämättömiä voimakeinoja". Mitä nämä ovat ja mitä niillä konkreettisesti tarkoitetaan?

68 a § Kiinnipitäminen lapsen laitoksesta poistumisen estämiseksi

Ehdotus sinällään on hyvä ja auttaa estämään lapsen hatkaamista, mutta tarkennusta kaivataan siihen, millä todennetaan lapsen luvaton poistumisyritys. Ehdotus nykymuodossaan jättää paljon tulkinnan varaa. Tarkentaminen ennaltaehkäisee väärinkäytöksiä pykälän soveltamisessa.

69 a § Luvatta lastensuojelulaitoksesta poissaolevan lapsen etsintä ja palauttaminen

Ehdotuksessa on hyvää, että hätäpaikannuksen tarpeen arvioi sosiaaliviranomainen ja voisi jatkossa pyytää paikannusta hätäkeskukselta. Näkisimme, että paikannuksen perusteiden tulisi olla merkittävästi matalampi verrattuna nykysääntelyn mukaiseen poliisin tai hätäkeskuksen paikannuskriteereihin. Asiassa tulee ottaa huomioon paikannuksen vähäinen puuttuminen lapsen perusoikeuksiin verrattuna seurauksiin hatkaamiseen liittyviin riskitilanteisiin ja seurannaisvaikutuksiin. Lapsen edun mukaista on nopeampi puhelimen paikantaminen kuin joutuminen vakaviin vaaratilanteisiin tai vakavien rikosten uhriksi joutuminen. Erityisesti tulee huomioida myös koulutustarpeet muutosten osalta, jotta lastensuojelun toimijat osaavat kattavasti perustella ja hyödyntää uudistettuja pykäläiä.

69 b § Lapsen kiinniotto

Ehdotus on sinällään hyvä ja laajentaa sijaishuoltoyksikön henkilökunnan toimivaltuuksia hatkatilanteissa. Tulee kuitenkin ottaa huomioon työturvallisuustekijät, laitoksen henkilökunta ei tosiasiallisesti voi mennä sisään esim. päihdeasuntoon ilman poliisin virka-apua. Tämä vaarantaa henkilökunnan työturvallisuuden, mikäli virka-avun myöntäminen evätään yksikön henkilökunnan mahdollisuudella mennä sisään asuntoon ja ottaa lapsi kiinni. Pykälän uudistuksessa on vaarana, että poliisi tulkitsee tämän mahdollisuutena evätä virka-apu vedoten yksikön henkilökunnan oikeuteen mennä asuntoon sisälle ja ottaa lapsi kiinni. Yksikön henkilökunta voi kohdata vastarintaa myös muiden kuin asiakaslapsensa osalta. Käytännön tilanteissa kiinniotot tapahtuvat päihdeasunnoissa, joissa on paikalla useita henkilöitä sekä erittäin vaarallisia tekijöitä kuten terä- tai ampuma-aseita. Mikäli paikannusoikeus lisätään sosiaalityöntekijän oikeuksiin, tulevat asuntojen tarkastamisten määrät todennäköisesti lisääntymään, mikä lisää työmäärää sekä poliisilla että lastensuojelun toimijoilla.

69 c § Kiinniotetun lapsen kuljettaminen

Ei lausuttavaa edellä olevien huomioiden lisäksi.

69 d § Perhekodista luvatta poissaolevan lapsen etsintä ja palauttaminen

Ei lausuttavaa edellä olevien huomioiden lisäksi.

69 e § Poliisin virka-apu laitoksesta ja perhekodista luvatta poissaolevan lapsen kiinniottamisesta ja kuljettamisesta

Ehdotuksessa on hyvää, että poliisin mahdollisuudet virka-apuun (kiinniotto, kuljetus, henkilöntarkastus) on erikseen mainittuina. Tarkennusta kaivataan virka-avun myöntämisen kriteereihin, sillä yksikön henkilökunnan mahdollisuus kiinniottoon, henkilöntarkastukseen ja asuntoon pääsemiseen todennäköisesti nostaa kriteerejä virka-avun myöntämiselle. Tässä on vaarana yksikön henkilökunnan turvallisuuden vaarantuminen, etenkin kun yksikön henkilökunnalla ei ole käytettävissään mitään turva- / voimankäyttövälineitä.

Kenttäpoliisin näkökulmasta sosiaalitoimen paikannusoikeus ja virka-avun pyyntöoikeus suoraan lastensuojeluyksikön toimesta tulevat lisäämään huomattavasti poliisin tehtävämääriä. Sijaishuoltoyksikön näkökulmasta yksikön henkilökunnan oikeus pyytää virka-apua suoraan poliisilta on erittäin hyvä uudistus, mikä parantaa virka-apupyyntöjen laatua, nopeuttaa tiedonkulkua sekä lapsen kiinni saamista ennen kuin lapsi pääsee karkaamaan uudelleen.

71 § Erityiset rajoitukset kuntouttavan suljetun laitospalvelun aikana

Ei lausuttavaa edellä olevien huomioiden lisäksi.

72 § Erityiset rajoitukset erityisen huolenpidon jakson aikana

Ei lausuttavaa edellä olevien huomioiden lisäksi.

6. Esityksessä ehdotetaan säädettäväksi uusi laki Valtion lastensuojelulaitoksesta ja sen yhteydessä toimivasta koulusta ja täsmennettäväksi viraston nykyistä rakennetta. Vastaisivatko ehdotukset tätä tavoitetta?

Kyllä pääosin

Vapaamuotoiset huomiot kohdasta 6.

Vastaavat, mutta emme näe uuden yksikön perustamista tarpeellisenä, katso aiemmat vastaukset.

7. Esityksen tavoitteena on vahvistaa kodin ulkopuolelle sijoitetun lapsen oikeutta erityiseen suojeluun. Vastaavatko ehdotukset tätä tavoitetta?

Kyllä

Vapaamuotoiset huomiot kohdasta 7.

Ehdotukset tukevat hyvin sijoitetun lapsen oikeutta erityiseen suojeluun. Siirtymäaikaa tulisi kuitenkin pidentää toimijoiden perehdyttämisen ja kouluttamisen turvaamiseksi. Tällä ennaltaehkäistäisiin mahdollisia väärinkäytöksiä muuttuneiden pykälien valossa.

8. Vapaamuotoiset huomiot koko esityksestä.

Näkisimme parempana nykyisten toimintamallien ja toimintayksiköiden kehittämisen täysin uusien toimintayksiköiden avaamisen sijaan. Esimerkiksi Etelä-Pohjanmaan nuorisopsykiatrian lasu-tiimin mallin laajentaminen valtakunnalliseksi, EHO- / EVA- / NEVA-yksiköiden toiminnan kehittäminen ja resurssien vahvistaminen sekä lasten mielenterveyspalveluiden vahvistaminen perusterveydenhuollosta erikoissairaanhoidon. Näiden toimien avulla lapset saavat apua ajoissa ja ilman raskaita ja kalliita erityisyksiköitä, näiden myötä myös muun muassa poliisien tehtävämäärät lastensuojelussa pienenisivät.

Nykytilanteessa lasten mielenterveyspalvelut eivät ole riittävät, jolloin psyykkisesti huonokuntoisia lapsia ohjautuu lastensuojeluyksiköihin. Lapsia joudutaan myös siirtämään yksiköstä toiseen puutteellisten palvelurakenteiden vuoksi, mikä entisestään heikentää lapsen vointia. Ehdotuksessa kaavaillut suljettu laitousyksikkö sekä hybridiyksikkö palvelisivat vain muutamia lapsia kerrallaan ja lapsia jouduttaisiin jälleen siirtämään palvelun vuoksi paikasta toiseen. Nykyisin on olemassa toimivia yksiköitä ja käytäntöjä, joita vahvistamalla lapsi saisi pysyä tutussa ja turvallisessa paikassa ilman tarpeettomia siirtoja.

Ruohonjuuritasolla olemme huolissamme yhteiskunnan palveluiden alasajosta, esimerkiksi lastensuojelun avopalveluiden käytön vähentämisestä. Tämä heikentää merkittävästi perheiden hyvinvointia ja tämän seurauksena lapset oireilevat entistä enemmän. Erityistä huomiota tulisi kiinnittää myös paikallisella tasolla viranomaisyhteistyön toimivuuteen ja kehittämiseen. Tämä nopeuttaa ja tehostaa muun muassa luvattomasti poissaolevien lasten saamista takaisin yksikköön, mikä puolestaan vähentää hatkaamisen seurannaisvaikutuksia.

Latvanen Pauli
Poliisi

Nieminen Riikka
Humana Oy / Lastensuojelupalvelut - myös Pauli Latvanen, Pohjanmaan
poliisilaitos